

hoz csatolt fehérórosz vidékeken eleve negatív viszony alakult ki a lengyel állammal szemben. Az orosz egyház támogatása nélkül maradt helyi ortodox papság a lengyel hatóságokat okolta gazdasági helyzetének romlásáért, ezt a hangulatot terjesztette hívei között is. Terjedt az a nézet is, hogy az ortodoxokat veszély fenyegeti a katolikus egyház részéről. A fehérórosz lakosságnak a lengyel állammal szembeni ellenségessége az egész időszakban fennmaradt. Ugyanakkor a parasztságra komoly vonzerőt gyakorolt a határ túloldalán végbement földosztás híre. Az értelmiségre viszont a Szovjet-Fehéróroszországban végbement fehéróroszosítás (a fehérórosz nyelv bevezetése az iskolákban, a közigazgatásban, a fehérórosz kultúra és tudomány intézményeinek felállítása) jelentett nagy vonzerőt. Szovjet-Fehéróroszország a Lengyelországban élő fehéróroszok számára a két világháború közötti korban végig pozitív, idealizált minta maradt, amely egyre kevésbé felelt meg a valóságnak, de amelyhez a valóságos és gyakran a nemzeti és társadalmi igazságtalanság prizmáján át szemlélt Lengyelországot hasonlították. Az álmok Szovjet-Fehéróroszországa megrendítően szembesült a valósággal 1939. szeptember 17-e után.

A lépten-nyomon osztályszempontú jelszavakat harsogó Szovjet-Fehéróroszországban a lengyeliséget hivatalosan a társadalmi kizsákmányolással, a szomszédos kapitalista állammal szembeni ellenségességgel, annak nemzeti türelmetlenségével és hódító törekvéseivel kapcsolták össze. A hivatalos propaganda bizonyos mértékig a helybeli lengyelekre is rossz fényt vetett, de mivel ezeket a jövőbeli szocialista Lengyelország építőinek akarták kiképezni, kénytelenek voltak – legalábbis egy ideig – a helyi lengyeleket ez alól a megbélyegzés alól mentesíteni.

A fehéróroszországi lengyelek zömmel a falvakban éltek. Jelentős részük kismemesi származású volt. Viszonylag sok volt köztük a jómódú gazda, a szovjet terminológia szerint „kulák és kulákbérenc”, ezért a kollektivizálás alatt nagyobb mértékben érte őket a megtorlás: egy negyedük vált a terror áldozatává. Nagyon nehéz évek következtek a fehéróroszországi lengyelekre 1936–1938 között. Ekkor számolták fel az autonómiát, majd megkezdődött a „lengyel ügynökség” felszámolása. E művelet keretében 1938-ban Szovjet-Fehéróroszországban 21 407 lengyel „kémet, diverzánst és lázadót” (köztük 9169 lengyel nemzetiségűt) tartóztattak le és ítélték el (többnyire halálra). A „lengyel” a „szovjethatalom ellensége” szinonimájává vált, a letartóztatási javaslatokra nem is kellett más indokot írni. A terror lengyelelles népiertás jellegét öltötte, amelyet megfelelő propagandakampány kísért, amelyben a lengyel csak mint „szabotőr, „kártevő” és „fasiszta kém” szerepelhetett.

Ez nem jelenti azt, hogy ezek a Moszkvából diktált sztereotípiák a fehérórosz nép körében teljesen felváltották volna a régebbieket. Kétségtelen azonban, hogy nem maradtak hatás nélkül, és Fehéróroszország bezárult még a legközelebbi szomszédai előtt is, akiket ezentúl egyre inkább mások (az oroszok) szemével kezdett nézni.

Zoltán András

A második világháború utáni migráció hatásai Nagy-Britanniára

Messina, Anthony M.: *The impacts of post-WWII migration to Britain. = The Review of Politics*, 63. vol. 2001. 2. no. 259–285. p.

A kutatók egyetértenek abban, hogy a második világháború utáni migráció nem gyakorolt azonos hatást a nyugati világra, pontosan Nagy-Britannia az az ország, amely főleg előnyeit élvezte, hátrányait kevésbé. Ezt négy okra vezetik vissza. Először is ide áramlott időben a legkorábban a külföldi munkaerő, tehát korán is ismerték fel a bevándorlásból származó hátrányokat. Másodsor, a korai felismerés miatt korán hoztak intézkedéseket a külföldi munkaerő beáramlása ellen, ma a nyugat-európai államokban csak Dániában van arányaiban kevesebb bevándorló (a lakosság 3,4%). Harmadszor, Nagy-Britanniában nem voltak erőteljes szélsőjobboldali megmozdulások a bevándorlással szemben. Végül pedig elég arra utalni, hogy Nagy-Britannia szigetország, tehát nem jelentős az országban az illegális migráció, egyszerűen nincsen zöldhatár. Jelenleg Nyugat-Európában három-négy millióra becsülik az illegális bevándorlók számát, Nagy-Britanniában körülbelül 60 ezer ilyen embert tartanak nyilván. Pontosan amiatt, hogy országuk földrajzilag elszigetelt, a britek sokkal jobban tudták alkalmazni a bevándorlással kapcsolatos törvényeiket.

Miután jóval kevesebbet fordít Nagy-Britannia a menekültekre és külföldi munkavállalókra, mint a többi nyugat-európai ország, a bevándorlókka kapcsolatos politikája nem anyagi okokra vezethető vissza. A cikk szerzője szerint három alapvető ok befolyásolta ezt a politikát. Először is közvetlenül a világháború befejezése után Nagy-Britannia vezetői az ország gazdasági talpra állítása érdekében támogatták külföldi munkaerő alkalmazását. Aztán rengeteg bevándorló került az országba a brit gyarmatbirodalom szétesése következtében. Végül pedig befolyásolta a bevándorlókka kapcsolatos brit politikát az éppen hatalmon lévő párt ideológiai beállítottsága.

A második világháború végét Nagy-Britannia súlyos embervesztéssel érte meg. A talpra álláshoz, a gazdaság újraélesztéséhez azok az európai menekültek segítettek hozzá – főleg lengyelek –, akik a szigetországban találtak ideiglenes otthonra a háború alatt. Számítások szerint az 1940-es és 1950-es években közel 345 ezer külföldi munkás dolgozott a brit gazdaságban. Legtöbbjük, ha nem is mindegyikük a kormány támogatásával le is telepedett az országban.

Egy 1948-ban meghozott törvény jóvoltából – amely szabad munkavállalás biztosított a brit munkaerőpiacon az írek számára – ír munkások is segítettek talpra állítani a brit gazdaságot. 1951-re körülbelül háromnegyed millió ír születésű munkavállaló dolgozott Nagy-Britanniában, számuk aztán évente 50–60 ezerrel nőtt, tíz évvel később meghaladta az egymilliót. Ma is jelentős a számuk, az 1990-es években több mint 200 ezer ír dolgozott a brit munkaerőpiacon.

1948 után nemcsak az írek, hanem a Brit Nemzetközösséghez tartozó más nemzetiségű emberek számára is megnyílt Nagy-Britannia munkaerőpiaca. 1953-ban 200 ezer, Brit Nemzetközösséghez tartozó bevándorló dolgozott az országban, utána éves gyarapodásuk 42 ezertől 136 ezerig terjedt. 1961-ben aztán ezt törvényben lecsökkentették: 1963 és 1965 között csak 57 710 ilyen munkavállaló jöhetett be Nagy-Britanniába.

Többen feltették azt a kérdést, hogy miért döntött a korlátozás mellett a brit politikai vezetés annak ellenére, hogy a gazdaság nyugodtan elbirt volna még külföldi munkaerőt. Erre az egyik lehetséges válasz az, hogy ennél több, Brit Nemzetközösséghez tartozó munkavállaló nem segítette volna elő a brit gazdaság növekedését, inkább kényesebb, „fehér” munkavállalókra volt szükség. Egyre többet foglalkozott a közvélemény a bevándorlókra fordított állami pénzekkel, ráadásul a hatvanas években felerősödtek a rasszista megnyilvánulások. Az országban dolgozó külföldiek ügye átpolitikálódott, és nem volt olyan politikai párt, amely megkockáztatta volna népszerűségének elvesztését a bevándorlók ügyéért. A közvélemény-kutatási adatok szerint a megkérdozettek többsége

inkább károsnak, mint hasznosnak tartotta a bevándorlást. Ez tulajdonképpen napjainkig sem változott, az európai országok között Nagy-Britanniánál csak Dánia fogadott be 1997-ben kevesebb, politikai okból országából elmenekült embert annak ellenére, hogy ezt az országot érintette a legkevésbé az 1990-es évek menekülthulláma.

Különösen a Konzervatív Pártot támogatók köre szeretett volna erőteljes intézkedéseket hozatni a kormányzattal a színes bőrű bevándorlók ellen. 1983-ban például egy gyűlés 500 résztvevőjét kérdezték meg. 56%-uk szerint a brit törvények túlságosan enyhék, nem állítják meg a bevándorlást, 14%-uk pedig egyenesen hazaküldené a színes bőrű külföldieket, negyedük pedig azt mondta, hogy jobb lenne Nagy-Britannia, ha nem élnének benne „nem fehérek”. Bár a Munkáspárt támogatói ennél azért liberálisabb felfogást vallanak a bevándorlókról, egyik vezető politikai párt sem kockáztatta meg szavazói elvesztését „idegenek ügye” miatt.

Kormányzópártként azonban egyik párt sem tehetette meg, hogy ne foglalkozzon a bevándorlókkal szociális, illetve gazdasági szempontból. Törvényeket kellett velük kapcsolatban alkotni, gondoskodni kulturális és oktatási igényeik kielégítéséről, és deklarálni kellett diszkrimináció-ellenességüket a közvélemény és a külvilág előtt, hiszen Nagy-Britannia demokratikus jogállam. Attól függően persze, hogy éppen melyik párt volt kormányon, változtak a bevándorlókkal kapcsolatos célok és intézkedési formák. A brit gazdaság is nyomást gyakorolt a bevándorlókkal kapcsolatban a kormányzatra, amennyiben foglalkoztatta és támogatta a számára szükséges munkaerőt.

A mai brit bevándorlási politikáról elmondhatjuk, hogy kevésbé szigorú, mint a hatvanas években volt. Egyrészt a Munkáspárt kormányoz, másrészt viszont ma már a képzettség és a bevándorló eredeti lakhelye között nincs olyan összefüggés, mint a hatvanas években volt. Jó példa erre egy másik európai ország: Németország indiai informatikusokat foglalkoztat. A tolerancia természetesen nem lehet teljes körű, ma is van a lakosságnak olyan rétege, amely nem szívesen látja a bevándorlókat az országban, de a globalizáció gazdasági hatásai alól ma egyetlen ország sem tudja kivonni magát, Nagy-Britannia sem.

Biczó Krisztina

A tartós demokrácia alappillérei a fejlődő országokban

Clague, Christopher – Gleason, Suzanne – Knack, Stephen: Determinants of Lasting Democracy in Poor Countries: Culture, Development and Institutions. = The Annals of The American Academy of Political and Social Science, 573. vol. 2001. 1. no. 16–41.p.

A tanulmány statisztikai adatokra támaszkodva keresi a demokrácia kialakulásának és hosszú távú fennmaradásának előfeltételeit a fejlődő országokban. A szerzők célja: az eddig egyedüli releváns tényezőnek tekintett gazdasági fejlettség mellé olyan összetevőket állítsanak, amelyek az adott ország politikai intézményei demokratizálódási folyamatához nélkülözhetetlen „kulturális tökélet” jelentik.

A demokrácia a szólás és gyülekezési szabadság biztosítása mellett lezajlott szabad választásokon alapuló politikai rendszer. A Lipset (1959) nevével fémjelzett „*modernizációs iskola*”, szakítva az addig uralkodó nézettel, a gazdasági fejlettség mellett a demokrácia hosszú távú fennmaradásának feltételei között társadalmi tényezőket is felsorol. Ide tartozik például az írni-olvasni tudók aránya, az oktatási rendszer színvonala, az urbani-